

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Морозюка Назарія Сергійовича

на тему

«Кримінально-правова характеристика військових насильницьких кримінальних правопорушень.»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право»

Незважаючи на те, що військові насильницькі кримінальні правопорушення становлять незначний відсоток від загальної кількості кримінальних правопорушень, вчинених на території України, варто констатувати, що це сталий вид кримінальних правопорушень, які виникли з початком збройного конфлікту у 2014 році, існують до сьогодні й очевидно будуть вчинятись і надалі, а тому дослідження кримінально-правових і кримінологічних особливостей таких видів кримінальних правопорушень є надзвичайно актуальним не лише для України, а й для світу загалом.

Статистичні данні свідчать при цьому про зростання кількісних показників кримінальних правопорушень, відповідальність за які консолідована у межах розділу ХІХ Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)», у 55 разів щодо облікованих військових кримінальних правопорушень, і у середньому 10 разів – щодо випадків повідомлення про підозру та направлення проваджень до суду.

Необхідно зазначити і поліваріантність у позиціях вчених щодо віднесення певних статей КК України до насильницьких, що спонукає до подальшого вивчення проблеми. Особливої уваги вимагає і питання щодо множинності сутності дефініцій і норм національного законодавства, якими врегульовано правовідносини під час здійснення Україною військового спротиву збройній агресії РФ, певної їх неузгодженості між собою та щодо кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення.

Серед проблем у сфері вивчення військових насильницьких кримінальних правопорушень є також невідокремлення їх від інших правопорушень загалом чи нерозподілення військових насильницьких кримінальних правопорушень на види.

Додаткової актуальності обраній тематиці дослідження додає той факт, що наразі в Україні триває активна робота відповідної Робочої групи над розробленням проекту нового Кримінального кодексу України, яка (робота) поступово фіналізується.

Неабиякий теоретичний і практичний інтерес становить також вироблення спеціальних правил кваліфікації військових насильницьких кримінальних правопорушень.

Наукова новизна отриманих Назарієм МОРОЗІЮКОМ результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших досліджень, в якому

проаналізовано військові насильницькі кримінальні правопорушення як окремий вид кримінальних правопорушень, наведено їхню кримінально-правову характеристику. Дисертаційне дослідження спрямоване на досягнення важливої для юридичної науки мети, яка полягає в наданні кримінально-правової характеристики військових насильницьких кримінальних правопорушень.

Дисертаційна робота має зв'язок з науковими програмами, планами, темами, зокрема, з планом науково-дослідної діяльності кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса за темою «Права людини в умовах воєнного стану: реалізація, гарантії та захист» (ДР № 0124U004605), в межах яких дисертантом досліджені особливості притягнення до відповідальності за військові насильницькі кримінальні правопорушення в межах україно-російського конфлікту.

Підготовлену Назарієм МОРОЗЮКОМ дисертаційну роботу оформлено відповідно до вимог, встановлених Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Дисертацію виконано державною мовою, викладення матеріалу характеризується логікою та послідовністю, у роботі відсутні стилістичні та граматичні помилки, дослідження має цілісний та завершений вигляд.

До найбільш важливих наукових результатів, що вказують на цінність проведеної дослідницької роботи, можна віднести такі:

вперше:

- запропоновано доповнити чинний КК України окремою нормою, присвяченою регламентації кримінальної відповідальності за таке діяння, як посягання на життя начальника, а також іншої особи, яка виконує покладені на неї обов'язки з військової служби, у зв'язку із здійсненням законної діяльності зазначених осіб щодо забезпечення військової безпеки держави;

- аргументовано, що кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості мала б бути диференційована у зв'язку з його вчиненням в умовах особливого періоду, крім воєнного стану (нова редакція ч. 2 ст. 406 КК України), та в умовах воєнного стану (нова редакція ч. 3 ст. 406 КК України);

- обґрунтовано необхідність формалізації критеріїв тяжких наслідків (у частині, що стосується матеріальних збитків) як ознаки складів злочинів, передбачених статтями 404 та 406 КК України, поширивши дію примітки ст. 425 КК України на всі норми, розміщені у розд. XIX Особливої частини КК України «Військові кримінальні правопорушення», зокрема і на згадані норми, якими регламентується відповідальність за насильницькі військові кримінальні правопорушення;

– запропоновано розширити перелік військових кримінальних правопорушень, суб'єктами вчинення яких можуть бути визнані і поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі у бойових діях, за рахунок доповнення абз. 2 ч. 2 ст. 401 КК України додатковою вказівкою ще й на присвячені військовим насильницьким кримінальним правопорушенням статті 404 та 405 КК України;

– доведено необхідність доповнення: по-перше, розд. XIX Особливої частини КК України окремою нормою про «застосування насильства щодо підлеглих»; по-друге, переліку кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ч. 3 ст. 426-1 КК України, – за рахунок додаткової вказівки на вчинення відповідного діяння саме групою осіб;

удосконалено:

– доктринальне положення про необхідність криміналізації не лише фізичного, але й психічного насильства у вигляді погрози начальнику;

– аргументи на користь необхідності доповнення ч. 3 ст. 405 КК України вказівкою на заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, відповідальність за які має бути посилена передбачена саме нормами, розміщеними в розд. XIX Особливої частини КК України, а не загальною нормою, яка присвячена регламентації кримінальної відповідальності за тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК України);

– доктринальну дефініцію поняття «військове насильницьке кримінальне правопорушення»;

– наукову позицію стосовно присвячених регламентації відповідальності за військові насильницькі кримінальні правопорушення положень іноземного кримінального законодавства, які можуть бути імплементовані у національну правову систему;

дістало подальшого розвитку:

– наукова гіпотеза щодо необхідності уніфікації показників тяжких наслідків (як і істотної шкоди), які згадуються у всіх статтях Особливої частини КК України. Зокрема, обґрунтовано, що доцільним було б закріплення такого показника на рівні 100 НМДГ, як це й передбачено п. 4 (якщо «істотної шкоди» – то п. 3) ст. 364 КК України;

– аргументи про те, що поняття «особливий період» є значно ширшим, ніж поняття «період мобілізації людських ресурсів», а тому особливий період не закінчується у момент завершення мобілізації в Україні;

– ідея щодо розширення структури підрозділів правоохоронних органів задля належного забезпечення досудового розслідування військових насильницьких кримінальних правопорушень зі створенням їх представництв на рівні управлінь, а також міських та районних представництв (відділень);

– наукова позиція про те, що при розмежуванні понять «примушення» і «примус» в першому випадку потерпілий має можливість волевиявлення, вибору варіанта поведінки, оскільки труднощі, що виникають, є цілком переборними, а під час примусу свобода вибору взагалі обмежена: варіантів або немає взагалі, або вони вкрай звужені;

– доктринальна гіпотеза про те, що до змісту «тяжких наслідків» у ч. 2 ст. 404 КК України необхідно, крім фізичної та психічної шкоди, включати також і шкоду організаційну, яка може настати в результаті опору начальнику або іншій особі, що виконує обов'язки військової служби, або примушування зазначених осіб до порушення цих обов'язків.

Наукова обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження досягається за рахунок повного та всебічного дослідження наукових та інших джерел, перелік яких склав 207 найменувань. В основу проведеного наукового дослідження покладено використання діалектичного методу пізнання, а також низці спеціальних методів дослідження: історичного, порівняльно-правового, системного, структурного, формально-логічного, статистичного методу та методу збору і аналізу емпіричних даних, методу моделювання та інших.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що одержані в результаті дослідження положення та висновки можуть бути застосовані та застосовуються: у науково-дослідній діяльності – як основа для подальших наукових досліджень військових насильницьких кримінальних правопорушень; у правотворчій діяльності – під час розробки змін і доповнень до чинного КК України та проєкту нового КК; у правозастосовній сфері – під час застосування кримінального законодавства у справах про військові насильницькі кримінальні правопорушення, а також в якості науково обґрунтованих заходів щодо підвищення взаємодії з удосконалення систематизації військових насильницьких кримінальних правопорушень (акт впровадження у практичну діяльність Командування Повітряних Сил Збройних Сил України від 2 травня 2023 р.) (Додаток В додається до роботи); у навчальному процесі – при розробці науково-методичних матеріалів і викладанні відповідних навчальних дисциплін, при проведенні лекційних та практичних занять та у процесі науково-дослідної діяльності студентів (акт впровадження у навчальний процес Донецького національного університету імені Василя Стуса від 5 грудня 2025 р.) (Додаток Б додається до роботи).

Зміст основних положень дисертаційного дослідження викладено у 13 публікаціях, з яких: 5 – статті в наукових виданнях України категорії «Б», 2 – розділи в колективних монографіях, 2 – статті в інших наукових виданнях, 4 – матеріали конференцій.

Дисертація виконана особисто, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати, що проведені здобувачем особисто, і які мають істотне значення для юридичної науки. Одержані здобувачем результати є достовірними та об'єктивними. У дисертації та наукових публікаціях здобувача не виявлено академічного плагіату.

дисертації та наукових публікаціях здобувача не виявлено академічного плагіату.

Наведеним засвідчується високий науковий рівень дисертаційної роботи та наукових публікацій Назарія МОРОЗІЮКА.

Таким чином, позитивно оцінюючи змістовність наукового дослідження, підтверджуючи цілісність і логічність його структури, враховуючи обґрунтованість та високий рівень наукових висновків і пропозицій, їх практичну цінність, ступінь апробації й впровадження основних результатів, дисертаційна робота МОРОЗІЮКА Назарія Сергійовича на тему «Кримінально-правова характеристика військових насильницьких кримінальних правопорушень» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам п. п. 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

Ольга ТУРЧЕНКО

